

כיצד ניתן להפחית את העונש בעבירות אלימות במשפחה?

מדי שנה נערכים בבתי המשפט בישראל אלפי דיונים בתיקי אלימות במשפחה, העוסקים בעבירות שונות שנעשו כנגד בני זוג, אחים, הורים וילדים, וזאת במסגרת התא המשפחתי. מדובר בעבירות שהמחוקק והמערכת המשפטית מתייחסים אליהם בחומרה יתרה, אך מצד שני קיים גם השיקול השיקומי שפותח בפני נאשמים אפשרויות להימנעות מהרשעה ולהמתקת העונש. עו"ד אסף דוק סוקר את הדרכים המרכזיות לכך ואת השיקולים המנחים את בית המשפט.

התייחסות כללית לעבירות אלימות במשפחה

אלימות במשפחה היא תופעה נפוצה למדי במדינת ישראל, ומערכת המשפט בכללותה מגויסת על מנת להילחם בה ולהרתיע מפניה. דברים אלו נכונים לגבי כל עבירות האלימות אך קיימת החמרה משמעותית בעבירות הקשורות למשפחה, עקב הפגיעה הקשה באמון, בביטחון וברגשות של כל המעורבים - ילדים, בני נוער ובוגרים כאחד. על כן, מרגע שהוגשה תלונה על עבירות אלימות במשפחה יפעלו המשטרה והפרקליטות על מנת להביאה לכדי כתב אישום שיוגש לבית המשפט, והתביעה תדרוש ענישה מרתיעה שמשמעה מאסר בפועל.

יחד עם זאת, ייתכנו מצבים בהם הגורם המתלונן (כגון זוגתו של הנאשם) מתחרט על הגשת התלונה, מבקש לנסות ולשקם את היחסים, ומכאן גם למנוע ענישה חמורה בדמות מאסר בפועל או אפילו הרשעה. יתר על כן, דווקא התלות הרגשית והכלכלית של שאר בני המשפחה בנאשם מדיגשים את הפן השיקומי, שבהחלט מהווה גורם משמעותי בשיקולי בית המשפט. כתוצאה מכך, ישנן אפשרויות סבירות ביותר להקלת העונש ואף להימנעות מוחלטת מהרשעה במקרים רבים.

מניעת הרשעה - סיום המשפט באי הרשעה פלילית

הדרך הראשונה שפתוחה בפני נאשמים בעבירות אלימות במשפחה, היא החלטת בית המשפט להימנע לחלוטין מהרשעה ובמקומה להטיל תקופת מבחן, לרבות טיפולים נפשיים במקרים מסוימים. מדובר כמובן בהחלטה חיובית ביותר עבור הנאשם, שיימנע מענישה חמורה ואפילו מרישום פלילי, ויוכל לשקם את חייו ואת משפחתו. יחד עם זאת, לא בכל המקרים יחליט בית המשפט להימנע מענישה ובאופן מיוחד תלוי הדבר בחומרת העבירה שבוצעה ונסיבותיה, בהיעדר עבר פלילי וכמובן בעבירות אלימות נוספות. לא פחות חשוב - הדבר תלוי בלקיחת אחריות והבעת חרטה על האירוע מצד הנאשם. מלבד זאת, ישנה חשיבות גדולה להצגת הנאשם בפני בית המשפט באופן החיובי ביותר, תוך הדגשת מעלותיו והיותו אדם נורמטיבי שמעד באופן חד פעמי. לשם כך, יש להציג בין היתר את תעסוקתו הקבועה, המסודרת והמכובדת, את שירותו המסור בצה"ל, פעילות חברתית חיובית ותרומה לקהילה, ובקיצור - כל טיעון העשוי לקדם את הפן השיקומי לעומת ההרתעת.

המלצות שירות המבחן

דרך נוספת להימנע מהרשעה או להקל בענישה עוברת דרך שירות המבחן, אליו יבקש הסנגור להפנות את הנאשם כדי לבצע תסקיר מבחן. מדובר בתסקיר מקיף שבהמשך נפרט את שיקוליו העשוי להוביל למספר המלצות שבהחלט יילקחו בחשבון על ידי בית המשפט. אמנם, השופט אינו מחויב להמלצות אך במרבית המקרים יתחשב בהן ואף יקבלן, והנתונים מורים כי קבלת ההמלצות תמיד עדיפה על פני מיצוי הדין ללא תסקיר. האפשרות הראשונה שעליה יכול להמליץ התסקיר היא תקופת מבחן כפי שתוארה לעיל, ולמעשה בית המשפט יורה עליה רק אם התקבלה ההמלצה מטעם שירות המבחן. כמו כן, התסקיר עשוי להמליץ על ביצוע עבודות לתועלת הציבור, קנסות כספיים, מאסר על תנאי, או טיפולים שונים כגון גמילה מסמים או התמודדות עם כעסים. זאת במידה שקצין

המבחן סבור כי יש בכך תועלת על פני ענישה הכוללת מאסר בפועל. למעשה, התנהלות טובה ומושכלת בעת ביצוע התסקיר היא אבן יסוד להקלת העונש, וישנה חשיבות עצומה לשכנוע קצין המבחן בדבר סיכויי השיקום לעומת נזקי ענישה הרתעתית.

שיקולי שירות המבחן

תסקיר המבחן מהווה מעין הרחבה לשיקולים המנחים את בית המשפט כפי שצוינו לעיל, ומוסיף להם התבוננות מקצועית פרטנית במקרה הנדון. מדובר בסקירת מגוון רחב של גורמים ונסיבות, הכוללת בין היתר את האדם עצמו, מסמכים שונים מטעם הרשויות המעורבות, בני משפחה אחרים ואנשים המצויים במגע עם הנאשם. בין היתר, נבחן המצב המשפחתי והשפעת דרכי הענישה והטיפול על ילדים, בן זוג וכדומה, לרבות חשיבותו הרגשית והכלכלית של הנאשם כלפי התלויים בו. כמו כן, ייבחנו תפקודו של הנאשם במקום עבודתו, מצבו הבריאותי והנפשי, נטיות אלימות ואחרות באופיו, יכולתו ורצונו להשתקם ולשנות את המצב שנוצר, וסיכויי ההשתלבות בחברה הנורמטיבית. מבין כל אלו חשובה במיוחד היא יצירת רושם חיובי באשר למוכנות לשנות את דרך ההתנהגות, ושאיפה כנה לשיקום הנזקים והשבת חיי המשפחה למסלולם התקין. לשם כך, יש לבצע הכנה מקיפה ויסודית בעזרת עורך הדין, שמכיר היטב את שיקולי קציני המבחן ודרכי התנהלותם והתרשמותם.